

نام خانوادگی : بایرامی	نام : فیاض
عنوان پایان نامه : ارزیابی ژئوتوریسمی دامنه جنوب شرقی سبلان با تاکید بر پدیده‌های ژئومورفولوژیک	
مطالعه موردی؛ شهرستان سرعین	
استاد راهنما : دکتر محمد حسین رضائی مقدم	اساتید مشاور : دکتر شهرام روستایی
دکتر خلیل ولیزاده کامران	
مقطع تحصیلی : کارشناسی ارشد	رشته : جغرافیای طبیعی
ژئومورفولوژی	گرایش : دانشگاه : تبریز
دانشکده : علوم انسانی و اجتماعی	تاریخ فارغ التحصیلی : ۹۰/۶/۱۶
تعداد صفحات: ۹۳	
کلید واژه : ارزیابی ژئوتوریسمی، دامنه جنوب شرقی سبلان، مدل SWOT، پدیده‌های ژئومورفولوژیک	
<p>چکیده : گردشگری فرایندی است که از دیرباز با اشکال خاص خود به منظور تامین نیازهای روانی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی انسانها وجود داشته است. توسعه صنعت گردشگری نیازمند شناخت و آگاهی کافی از مسائل و عوامل موثر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در هر منطقه است. ژئوتوریسم شاخه‌ای از اکوتوریسم است که در آن شخص بازدید کننده به دنبال مشاهده جاذبه های ژئومورفولوژیکی، یافته‌های دیرینه انسان شناسی، غارها، جذابیت‌های معدنی و ... است. پژوهش پیش روی با هدف بررسی قابلیت‌های ژئوتوریسمی دامنه جنوب شرقی سبلان با تاکید بر سرعین صورت گرفت، شهرستان سرعین در شمال غرب ایران و در محدوده جغرافیایی ۴۸/۰۴ درجه طول شرقی و ۳۸/۰۹ درجه عرض شمالی قرار دارد. این شهرستان جاذبه‌ها و چشم اندازهای طبیعی و آبهای گرم فراوانی در خود جای داده است که بطور مثال می‌توان از آب‌های گرم معدنی، شامل آبدرمانی سبلان، بیش باجیلار، ژنرال سوپی، گومیش گلی و ... اشاره کرد. از جمله آثار تاریخی و معماری آن می‌توان به تپه باستانی آناهیتا، روستای تاریخی آتشگاه و روستای تاریخی کنزق اشاره کرد. که از دوره‌های ساسانی و صفوی برجای مانده‌اند. در تحلیل برنامه‌ریزی راهبردی جهت ارائه راهکارهای مدیریتی از روش برنامه‌ریزی راهبردی SWOT که مبتنی بر شناسایی نقاط قوت و ضعف (عوامل داخلی) و فرصت-ها و تهدیدها (عوامل خارجی) می‌باشد، بهره گیری شد و نتایج آن به صورت جداول ارائه گردید.</p>	

فهرست مطالب

۱- فصل اول: کلیات تحقیق

- ۱-۱- بیان مساله..... ۲
- ۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق..... ۴
- ۱-۳- پیشینه تحقیق..... ۵
- ۱-۴- اهداف تحقیق..... ۱۱
- ۱-۵- سوالات تحقیق..... ۱۱
- ۱-۶- فرضیات تحقیق..... ۱۱

۲- فصل دوم: مبانی نظری تحقیق

- ۲-۱- تعریف گردشگری..... ۱۳
- ۲-۲- انواع گردشگری بر مبنای نوع فعالیت گردشگران..... ۱۳
- ۲-۳- توریسم طبیعت گرا..... ۱۳
- ۲-۴- گردشگری پایدار..... ۱۴
- ۲-۵- اکوتوریسم..... ۱۴
- ۲-۶- ژئوتوریسم..... ۱۵
- ۲-۷- ژئوتوریسم پایدار..... ۱۸
- ۲-۸- عوامل پیدایش پدیده‌های ژئوتوریسم..... ۱۸
- ۲-۸-۱- فرسایش خالق پدیده های ژئوتوریسم..... ۱۸
- ۲-۹- مهم ترین منابع و پدیده‌های ژئوتوریسم..... ۱۹

- ۱۰-۲- تفاوت بین ژئوتوریسم و اکوتوریسم..... ۱۹
- ۱۱-۲- ژئوتوریسم در ایران..... ۲۰
- ۱۲-۲- ژئوپارک..... ۲۰
- ۱۳-۲- خصوصیات ژئوپارک..... ۲۰

فصل سوم: مواد و روش‌ها

- ۱-۳- روش‌های جمع‌آوری اطلاعات..... ۲۳
- ۲-۳- تکنیک مدل SWOT..... ۲۴
- ۳-۳- بررسی محیط..... ۲۵
- ۴-۳- تدوین راهبردها..... ۲۶
- ۱-۴-۳- راهبرد دفاعی..... ۲۶
- ۲-۴-۳- راهبرد انطباقی..... ۲۶
- ۳-۴-۳- راهبرد اقتضایی..... ۲۷
- ۴-۴-۳- راهبرد تهاجمی..... ۲۷

فصل چهارم: معرفی منطقه مورد مطالعه

- ۱-۴- جایگاه جغرافیایی و زمین‌شناسی منطقه مورد مطالعه..... ۲۹
- ۲-۴- مهمترین گسل‌های شهرستان سرعین..... ۳۳
- ۳-۴- ویژگی‌های توپوگرافی شهرستان سرعین..... ۳۴
- ۴-۴- بررسی هیدرولوژی و منابع آب شهرستان سرعین..... ۳۵
- ۵-۴- معرفی جاذبه‌های ژئوتوریسمی دامنه شرقی سبلان..... ۳۶
- ۱-۵-۴- دره گلستان یا قزل گل لر..... ۳۷

۳۸-۴-۵-۲- آبشار گورگور آلوارس.....

۳۹-۴-۵-۳- آبشار سردابه.....

۴۰-۴-۵-۴- پیست اسکی آلوارس.....

فصل پنجم: جاذبه های ژئوتوریسمی منطقه مورد مطالعه

۴۴-۵-۱- جاذبه ژئوتوریسمی دامنه جنوب شرقی سبلان.....

۴۱-۵-۲- موقعیت توریستی و صنعت گردشگری شهرستان سرعین.....

۵۰-۵-۳- چشمه های آبگرم.....

۵۱-۵-۴- منشاء آبهای گرم و معدنی.....

۵۲-۵-۵- منشاء حرارت چشمه های آبگرم.....

۵۴-۵-۶- قابلیت های ژئوتوریسمی شهرستان سرعین.....

۵۴-۵-۷- جاذبه های طبیعی و ژئوتوریسمی در سطح منطقه.....

۵۵-۵-۷-۱- روستای توریستی ویلادرق.....

۵۷-۵-۷-۲- روستای جنگلی اردی موسی.....

۵۸-۵-۷-۳- پوشش گیاهی منطقه.....

۵۹-۵-۱- ژئوتوریسم روستایی شهرستان سرعین.....

۶۰-۵-۹- روستاهای هدف گردشگری سرعین.....

۶۰-۵-۱۰-۱- جاذبه های گردشگری تاریخی-فرهنگی شهرستان سرعین.....

۶۰-۵-۱۰-۱- آتشکده آذر فریق.....

۶۱-۵-۱۰-۲- روستای ویند کلخوران و دهکده سنگی زیرزمینی.....

۶۲-۵-۱۰-۳- تپه باستانی و تاریخی آناهیتا.....

۶۳-۵-۱۰-۴- روستای تاریخی و باستانی کنزق.....

- ۵-۱۰-۵- غار باستانی کهل لر..... ۶۴
- ۵-۱۰-۶- روستای ورگه سران..... ۶۵
- ۵-۱۱- گردشگری عشایری شهرستان سرعین..... ۶۵
- ۵-۱۲- آموزش مدیران در بخش توریسم..... ۶۸
- ۵-۱۳- محدودیت های شهر سرعین از دیدگاه بخش توریسم..... ۶۸
- ۵-۱۴- مفروضات زیر بنایی و ایده آل های ژئوتوریسم و توریسم پایدار در شهر سرعین..... ۶۹
- ۵-۱۵- توریسم ورزشی..... ۷۰
- ۵-۱۶- چالش های ژئوتوریسم و توریسم شهرستان سرعین..... ۷۱

فصل ششم: نتایج و یافته های تحقیق

- ۶-۱- مقدمه..... ۷۴
- ۶-۲- بررسی و تحلیل اولویت بندی نقاط ضعف، قوت، فرصت ها و تهدیدها..... ۷۸
- ۶-۳- تدوین راهبردها..... ۷۹
- ۶-۴- جمع بندی یافته های تحقیق..... ۸۱
- ۶-۵- اثبات فرضیات..... ۸۴
- ۶-۶- پیشنهادات و راهکارها..... ۸۴

فهرست جداول

- جدول ۵-۱- پدیده های ژئومورفولوژیک دامنه شرقی و جنوب شرقی سبلان..... ۴۷
- جدول ۵-۲- اسامی و برخی مشخصات چشمه های معدنی سرد و گرم شهرستان سرعین..... ۵۳
- جدول ۵-۳- پتانسیل ها و جاذبه های ژئوتوریسمی شهرستان سرعین..... ۶۷
- جدول ۶-۱- ماتریس تحلیل SWot (عوامل اصلی تاثیرگذار بر توسعه و گسترش ژئوتوریسم منطقه..... ۷۵)
- جدول ۶-۲- ماتریس تحلیل SWot (رتبه بندی و اولویت سنجی نقاط قوت..... ۷۶
- جدول ۶-۳- ماتریس تحلیل SWot (رتبه بندی و اولویت سنجی نقاط ضعف..... ۷۶
- جدول ۶-۴- ماتریس تحلیل SWot (رتبه بندی و اولویت سنجی فرصت ها..... ۷۷
- جدول ۶-۵- ماتریس تحلیل SWot (رتبه بندی و اولویت سنجی تهدیدها..... ۷۷

فهرست اشکال

- شکل ۴-۱- موقعیت جغرافیایی شهرستان سرعین..... ۲۹
- شکل ۴-۲- ساختار زمین شناسی منطقه..... ۳۲
- شکل ۴-۳- نقشه توپوگرافی و هیدرولوژی شهرستان سرعین..... ۳۵
- شکل ۴-۴- آبخاوری در دامنه شرقی سبلان..... ۳۶
- شکل ۴-۵- آبشار دره گلستان یا قزل گل لر..... ۳۸
- شکل ۴-۶- آبشار گورگور آلوارس در دامنه شرقی سبلان..... ۳۹
- شکل ۴-۷- آبشار سردابه در دامنه شرقی سبلان..... ۴۰
- شکل ۴-۸- تله کابین پیست اسکی آلوارس..... ۴۲
- شکل ۴-۹- پیست اسکی آلوارس در فصل زمستان..... ۴۳
- شکل ۵-۱- اشکال ژئوتوریسمی در دامنه جنوب شرقی سبلان..... ۴۴
- شکل ۵-۲- ژئوتوریسم در دامنه جنوب شرقی سبلان..... ۴۵
- شکل ۵-۳- نمایی زیبا از دامنه جنوب شرقی سبلان..... ۴۶
- شکل ۵-۴- نمایی از دریاچه یخ زده سبلان در ارتفاع ۴۸۱۱ متری..... ۴۷
- شکل ۵-۵- دور نمایی از شهر سرعین..... ۴۹
- شکل ۵-۶- تصاویری از رودخانه‌ها و کوهستان‌های شهرستان سرعین..... ۵۴
- شکل ۵-۷- جاذبه طبیعی در شهرستان سرعین..... ۵۵
- شکل ۵-۸- روستای توریستی ویلادرق و روانه ضخیم لاهار در جنوب آن..... ۵۶
- شکل ۵-۹- آبخاوری در ویلادرق..... ۵۶
- شکل ۵-۱۰- روستای توریستی و جنگلی اردی موسی..... ۵۷
- شکل ۵-۱۱- پوشش گیاهی شهرستان سرعین..... ۵۹
- شکل ۵-۱۲- دخمه سنگی در روستای ویند کلخوران..... ۶۲
- شکل ۵-۱۳- تپه تاریخی و باستانی آناهیتا..... ۶۳
- شکل ۵-۱۴- روستای تاریخی کنزق..... ۶۴
- شکل ۵-۱۵- غار کهل لر..... ۶۵
- شکل ۵-۱۶- طبیعت روستای ورگه سران..... ۶۶
- شکل ۵-۱۷- نقشه ژئوتوریسمی شهرستان سرعین..... ۷۲

۱-۱- بیان مساله

دشواریهای زندگی شهرنشینی، آلودگی هوا و آلودگیهای صوتی، خستگی ناشی از کار در مشاغل شهری، تکراری و یکنواخت بودن شرایط زندگی در شهر و دیگر موارد مشابه، انسان شهرنشین را وادار می‌کند تا برای خستگی و استراحت به طبیعت پناه ببرد (رضوانی، ۱۳۸۰). در سال ۱۳۸۲ از صادرات صنایع دستی ۶۰ میلیون دلار ارز وارد کشور شده است (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۳). از سوی دیگر دخالت بیش از حد انسان در محیط که باعث تغییر اکوسیستم‌های طبیعی و تبدیل آنها به محیط‌های مصنوع و انسان‌ساخت شده، باعث می‌شود که قرار گرفتن در محیط‌های بکر و دست نخورده و تماشایی جاذبه‌های طبیعی از قبیل مناظر زیبا، چشمه‌ها، آبشارها، غارها، حیات وحش و ... برای انسانها جذابیت خاصی داشته باشد.

امروزه جهانگردی (توریسم) به عنوان یک منبع مهم اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مورد توجه بسیاری از کشورهای جهان بویژه کشورهای توسعه یافته قرار دارد. قرار گرفتن ایران در عرضهای جغرافیای میانه و نیز کمربند آلی باعث شده است که این سرزمین از تنوع اشکال و پدیده‌های زمین-شناسی و ژئومورفولوژی برخوردار باشد و به همین دلیل جزء پنج کشور اول دنیا از نظر تنوع و چشم اندازهای طبیعی محسوب می‌شود.

ژئوتوریسم^۱، جئوتوریسم، توریسم جغرافیایی یکی از رشته‌های تخصصی اکوتوریسم^۲ است که به معرفی پدیده‌های زمین‌شناسی به گردشگران با حفظ هویت مکانی آنها می‌پردازد. ژئوتوریسم زیر مجموعه

¹ Geotourism

² Ecotourism

توسعه پایدار بوده و هدف آن حفظ منابع گردشگری در مقاصد است یعنی هدایت گردشگران به نحوی که محل مورد بازدید برای نسل‌های آینده هم همان طور باقی مانده و قابل استفاده باشد. امروزه ژئوتوریسم بخش مهمی از فعالیت‌های جهانگردی در دنیا را به خود اختصاص داده است. در این نوع فعالیت، گردشگران با هدف بهره‌گیری از زیباییهای طبیعی و جلوه‌های حیرت انگیز خلقت به رشته کوه‌های مرتفع، کوهستانها، کوهپایه‌ها، جنگل‌ها، جلگه‌ها، دره‌های عمیق و بیابانها سفر می‌کنند.

در توریسم طبیعت‌گرا از فضاهای طبیعی و دست نخورده به منظور تماشای مناظر، چشم اندازه‌ها، گیاهان و جانوران بازدید می‌شود.

اگر یک اکوتوریست به دنبال اکوسیستم و جاذبه‌های شناختی آن است یک ژئوتوریست نیز به دنبال مشاهده جاذبه‌های زمین‌شناسی، ژئومورفولوژی^۳ و حتی موزه‌های معدنی در کشور مقصد است (نکوئی صدی، ۱۳۸۴).

قطعاً ثبت پدیده‌های ژئوتوریسم در فهرست میراث جهانی نیازمند تدوین برنامه جامع حفاظتی، ساماندهی، بهره برداری، نظارت و آرایه طرح‌های مدون در چهارچوب ملاحظات زیست محیطی و در راستای توسعه پایدار خواهد بود که بتواند توجیه لازم و کافی برای دفاع در مجمع عمومی داشته باشد. شهرستان سرعین در شمال غرب ایران و در محدوده جغرافیایی ۴۸/۰۴ درجه طول شرقی و ۳۸/۰۹ درجه عرض شمالی قرار دارد. این شهرستان جاذبه‌ها و چشم‌اندازهای طبیعی و آب‌های گرم فراوانی در خود جای داده است که بطور مثال می‌توان از آب‌های گرم معدنی، شامل آب درمانی سبلان، بیش باجیلار، ژنرال سویی، گاومیش گلی و ... اشاره کرد که سالانه میلیون‌ها نفر را به سوی خود جلب می‌کند در کنار این موارد می‌توان به جاذبه‌های ژئوتوریسمی اشاره کرد که در سبلان و دامنه‌های آن گسترده شده است اما متأسفانه به دلیل عدم اطلاع‌رسانی و عدم سرمایه‌گذاری در این

³ Geomorphology

بخش از سوی سرمایه گذاران به صورت بکر مانده است. عدم اطلاع رسانی جاذبه‌های طبیعی در منطقه، کمبود تسهیلات برای معرفی جاذبه‌های شهرستان و عدم آشنایی مدیران با ژئوتوریسم، هر کدام می‌تواند عاملی بر کم رونقی ژئوتوریسم در شهرستان سرعین باشد.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

با توجه به اینکه ساختار اقتصادی ایران بعد از اکتشاف و بهره‌برداری از منابع نفتی به شدت متکی به صادرات نفت و در آمد ارزی حاصل از آن بوده است و تلاش‌های صورت گرفته برای خروج از این وضعیت و اتخاذ سیاست‌های اقتصادی غیر نفتی نتیجه چندانی در بر نداشته است، اینک برای ایجاد توسعه‌ای همه جانبه و پایدار و همچنین جایگزینی منابع جدید کسب درآمد به جای منابع نفتی در کشور، نیازمند استفاده از تمامی امکانات و قابلیت‌ها هستیم. این در حالی است که ایران یکی از دیدنی ترین کشورهای جهان است. به طوری که کشور ما جزو ده کشور اول جهان از لحاظ جاذبه های(فرهنگی و تمدنی) گردشگری و جزو پنج کشور اول جهان از نظر تنوع صنایع دستی است(زننگی آبادی و همکاران، ۱۳۸۵).

یکی از عرصه‌های تنوع بخش اقتصادی توجه به بخش ژئوتوریسم است که از طریق توجه به این بخش می‌توان به حفظ و بقای پارک‌ها و فضاها طبیعی و ژئوتوریسمی کمک نمود. امروزه ژئوتوریسم راهکاری نوین برای تبیین و تشریح علوم زمین و شناخت سرمایه‌های طبیعی هر منطقه است. شهرستان سرعین با دارا بودن جاذبه‌های کم نظیر طبیعی، مانند آبشارها، رودخانه‌ها، آبهای گرم، جاذبه‌های فرهنگی از جمله آتشگاه زرتشتیان، تپه آناهیتا، روستای تاریخی کنزق، روستای توریستی ویلادرق، صنایع دستی و آیین‌های سنتی می‌تواند به یک مقصد مهم گردشگری در سطح استان و حتی کشور تبدیل شود. در این پژوهش، به بررسی عوامل موثر بر گسترش گردشگری، نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای آن در شهرستان سرعین اقدام گردید، تا با ایجاد دیدی علمی و مبتنی

برواقعیت‌های موجود، ضمن شناسایی عوامل دخیل در گسترش ژئوتوریسم شهرستان سرعین، به ارائه راهبرد های اجرایی توسعه ژئوتوریسم آن پرداخته شود.

۳-۱- پیشینه تحقیق

۱-۳-۱- منابع داخلی

- افتخاری ومهدوی(۱۳۸۵)، در مقاله‌ای با استفاده از مدل SWOT، راهکارهای توسعه گردشگری روستایی(مطالعه موردی: دهستان لواسان کوچک)را مورد بررسی قرار دادند، و نتیجه می‌گیرند که آستانه آسیب‌پذیری نقاط روستایی به علت گردشگری بودن بسیار بالاست و نیازمند بازنگری و ارائه سیاست‌های مناسب در جهت رفع محدودیت‌ها و استفاده از مزیت‌های نسبی می‌باشد.

- ثروتی و کزازی(۱۳۸۵)، در مقاله‌ای ژئوتوریسم و فرصت‌های برنامه‌ریزی آن در استان همدان را مورد بررسی قرار داده‌اند، و نتیجه گرفتند که ژئوتوریسم می‌تواند برای مکان‌های برنامه‌ریزی شود که از کلیه جاذبه‌های زمین‌شناسی و ژئومورفولوژیک، جاذبه‌های متعدد فرهنگی و طبیعی بهره برده و یک مجموعه درهم تنیده را تشکیل دهد که بتواند یک مجموعه‌ای را بصورت یک مکان شاخص معرفی نماید.

- ولی زاده (۱۳۸۵)، در پایان نامه کارشناسی ارشد، چالش‌های فراروی توسعه توریسم در ایران با تاکید بر کلانشهر تبریز را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد و این چالش‌ها و تنگناها را در ۸ بند و تحت عنوان چالش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، زیست محیطی، سیاسی، چالش‌های مربوط به تاسیسات و تجهیزات توریستی، چالش‌های مربوط به قوانین موجود، چالش‌های مربوط به نیروی انسانی و آموزش آنها و چالش‌های نظام اطلاعاتی و اطلاع رسانی، طبقه بندی و مورد ارزیابی قرار داده است.

- کرمی (۱۳۸۶)، در مقاله‌ای ژئوتوریسم روستای کندوان را مورد ارزیابی قرار داده و اشاره کرده که سالانه چندین هزار نفر از این منطقه توریستی دیدن می‌کنند. وی در این مطالعه با بهره‌گیری از

نقشه‌های زمین‌شناسی، ژئومورفولوژی و بازدیدهای میدانی، تحول ساختمان زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی دره کندوان و نحوه پیدایش مخروط‌های ایگنمبریتی را مورد بررسی و تحلیل قرار داده است. و نتیجه گرفته که سیمای ظاهری محیط طبیعی کشور ایران، به صورت کوهستانی، کوهپایه‌ای و دشت یا جلگه‌ای با شرایط اقلیمی و اکولوژیکی متفاوت، توانمندی بالای کشور را در زمینه ژئوتوریسم آشکار می‌سازد.

- نجفی (۱۳۸۶)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به نقش زیرساخت‌های ژئومورفولوژی در توسعه اکوتوریسم شهرستان آمل پرداخته و هدف خود را شناخت این مکان‌ها و انجام برنامه‌ریزی برای بهره‌برداری بهینه از آنها عنوان می‌کند و با استفاده از مدل تحلیلی SWOT استراتژی‌های چهارگانه رقابتی و تهاجمی یا SO، بازنگری یا WO و تدافعی یا WT و راهبردهای تنوع یا ST را ارائه می‌نماید.

- رجبی و فتحعلی زاده (۱۳۸۷)، در مقاله‌ای به بررسی توان‌های محیطی ناحیه زنوزق در توسعه توریسم ناحیه ای پرداخته‌اند. و معتقد هستند که با برنامه‌ریزی درست و مدیریت صحیح می‌توان مانع از تخریب جاذبه‌های طبیعی در منطقه زنوزق شد و این مکان را در آینده، یکی از مکان‌های مورد توجه گردشگران می‌دانند.

- ثروتی و قاسمی (۱۳۸۷)، در مقاله‌ای راهبردهای ژئوتوریسم در استان فارس را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده‌اند. و معتقدند که استان فارس با داشتن میراث غنی زمین‌شناسی، ژئومورفولوژی خاص زاگرس نظیر (تنگ‌ها، گنبد‌های نمکی، آبشارها و غیره) و جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی (تخت جمشید و پاسارگاد) از مناطق مستعد برای برنامه‌ریزی بر پایه ژئوتوریسم است.

- ابراهیم زاده و آقاسی زاده (۱۳۸۸)، در مقاله‌ای به تحلیل عوامل موثر برگسترش گردشگری در ناحیه ساحلی چابهار با استفاده از مدل راهبردی SWOT پرداختند، و پس از تجزیه و تحلیل این مدل، علل

اصلی توسعه نیافتگی چابهار را به ضعف و بی ثباتی در مدیریت، ضعف تبلیغات و ناهماهنگی سازمان های مرتبط در زمینه گردشگری با مردم، نسبت می دهند.

- ایاسه (۱۳۸۸)، در پایان نامه کارشناسی ارشد، به بررسی و پهنه بندی پتانسیل های ژئوتوریسمی استان آذربایجان شرقی پرداخته و از مدل های SWOT، Ep، و cvm برای تجزیه و تحلیل داده ها استفاده کرده است. و نتیجه گرفته که این استان استعداد بسیار بالایی جهت تبدیل شدن به قطب بزرگ ژئوتوریسمی و اکوتوریسمی شمال غرب کشور را دارا می باشد.

- قادری زاده (۱۳۸۸)، در پایان نامه کارشناسی ارشد، از مدل های SWOT، Ep، cvm، AHP، SAW به بررسی توان ژئوتوریسمی استان کردستان پرداخته است. نتایج مدل SWOT بیانگر ۱۵ نقطه قوت، ۱۲ نقطه ضعف، ۱۵ فرصت و ۸ تهدید در حوزه ژئوتوریسم استان کردستان است. نتایج مدل EP، بیانگر موقعیت بسیار خوب دریاچه زریوار، روستای هورامان تخت با ۳/۳ رتبه دوم را داراست. روستای پلنگان با پتانسیل ۲/۲۵ رتبه سوم و غار کرفتو با پتانسیل ۱/۶ رتبه چهارم را داراست. از نتایج مدل cvm، ۹۸ درصد بازدید کنندگان از غار کرفتو، ۸۱ درصد بازدید کنندگان از تپه باستانی زیوه، ۸۹/۳۴ درصد از بازدید کنندگان دریاچه زریوار تمایل به پرداخت وجهی داشتند.

نتایج مدل AHP نشان داد که شهرستان مریوان با ۶/۴۱ امتیاز دارای بهترین پتانسیل و به ترتیب اولویت سایر شهرستان ها عبارتند از: قروه ۵/۷۳، بانه ۵/۵۸، سقز ۵/۳۸، سروآباد ۴/۵۲، سنندج ۴/۳۳، بیجار ۳/۴۷، دیواندره - ۲/۴۶، کامیاران ۲/۱۲.

نتایج حاصل از پهنه بندی به روش SAW در ۳ نقشه نهایی، بیانگر وجود ۳ منطقه با پتانسیل بسیار مناسب ژئوتوریستی در سطح استان می باشد.

- نوحه گر و حسین زاده (۱۳۸۸)، به ارزیابی قابلیت های طبیعت گردی جزیره قشم با بهره گیری از مدل مدیریت استراتژی SWOT پرداخته اند. و معتقدند که این جزیره دارای پتانسیل های طبیعی، فرهنگی و مردم شناختی با ارزشی است.

- سبحانی (۱۳۸۸)، در مقاله‌ای به تحلیل و شناخت پتانسیل‌های گردشگری منطقه آبگرم سردابه در استان اردبیل با مدل SWOT پرداخته است، ضمن پرداختن به محدودیت‌ها و پتانسیل‌های توسعه گردشگری منطقه سردابه، نتیجه می‌گیرد که بیش از ۸۰ درصد گردشگران فقط در فصل تابستان از منطقه دیدن می‌کنند و به علت نبود فضای اقامتی مناسب، بیشتر گردشگران فقط یک روز در منطقه ساکن می‌شوند.

- خطیبی و همکاران (۱۳۸۹)، در مقاله‌ای با موضوع ژئوتوریسم، رویکردی نو در بهره‌گیری از جاذبه‌های ژئومورفولوژیکی مطالعه موردی، غار کرفتو در استان کردستان می‌پردازند و با هدف ارزیابی و تخمینی از پتانسیل‌های گردشگری محدوده مورد مطالعه، دو فاکتور راه‌های دسترسی و پتانسیل‌های گردشگری محدوده مورد مطالعه را مورد محاسبه قرار می‌دهند.

- گلیکانلوی میلان (۱۳۹۰)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با استفاده از مدل SWOT به تجزیه و تحلیل توانمندیهای ژئوتوریسمی شمال آذربایجان غربی پرداخته است.

۱-۳-۲- منابع خارجی

- واگار^۴ (۱۹۶۷)، لزوم اجرای طرح استراتژی توسعه‌ی نواحی توریستی و معرفی نواحی جدید، برای کاهش فشارهای که ایجاد می‌شود به واسطه تمرکز بالای فعالیت‌های گردشگری در جزایر کاستابرا و ابالریا را پیشنهاد می‌کند.

- مارفی^۵ (۱۹۸۵)، در خصوص مدیریت توریسم، به این نتیجه رسیده است که توریسم به ارزیابی محیطی و برنامه ریزی محیطی نیاز دارد.

- هال و پیچ^۶ (۱۹۹۹)، معتقدند که توریسم یا گردشگری پدیده‌ای کهن است که از دیر زمان در جوامع بشری رواج داشته و در دوره‌های اخیر خصوصاً دهه‌های آخر قرن بیستم اهمیت قابل ملاحظه‌ای پیدا کرده است و به عنوان بزرگترین صنعت جهان امروز شناخته شده است.

^۴ Wagar

^۵ Murphy

- بلن^۶(۲۰۰۵)، تاثیر هوا، آب و هواشناسی را در ارتباط با چشم انداز جغرافیا و توریسم بررسی و به این نتیجه رسیده است که تغییرات هوا، آب و هواشناسی در جذب و نگهداری توریسم نقش اساسی دارد.

- براندولینی^۸ (۲۰۰۶)، معتقد است که امروزه تحقیقات در مورد خطرات ژئومورفولوژیکی مرتبط با فعالیت‌های توریستی اهمیت فوق العاده‌ای پیدا کرده است زیرا با گسترش توریسم در سال‌های اخیر بیم آن می‌رود که اشغال نواحی حساس ژئومورفولوژیکی موجبات خسارات بیشتری را در آینده فراهم آورد.

- نیوسام و داوولینگ^۹ (۲۰۰۶)، معتقدند ژئوتوریسم با پیشوند زمین، مربوط به ژئومورفولوژی، چشم اندازهای طبیعی و اشکال موجود سطح زمین، فسیل‌ها، سنگها و کانی‌ها پیوند خورده است. و همراه با آن، بر درک فرایندهای بوجودآورنده و در حال شکل‌دهی به چنین عارضه‌های تاکید دارد. گردشگری مربوط به ژئوتوریسم نیز شامل بازدید از مکان‌های دارای لندفرمهای ویژه، زمین‌شناسی خاص به منظور تفریح و احساس حیرت و شگفتی از تماشا و درک آن و در نهایت فراگیری و آموزش از طبیعت است.

- فریدل و شوینگ (۲۰۰۸)، معتقدند صنعت گردشگری با ماهیتی چند بعدی علاوه بر تامین نیاز گردشگران، باعث تغییرات عمده‌ای در سیستم جامعه میزبان می‌گردد.

- نیورما^{۱۰} (۲۰۰۶)، به بررسی نقش توریسم به عنوان یک فاکتور رشد در توسعه جوامع پرداخته است و معتقد است که بخش جهانگردی با پیشنهاد فرصت‌های متنوع شغلی و افزایش منابع خارجی که در میان بسیاری از ملتها برای تقویت دیگر فعالیتهای اقتصادی به کار برده می‌شود، می‌تواند به رشد و توسعه جوامع کمک کند.

⁶ Hall&Page

⁷ Belen

⁸ Brandolini

⁹ Newsome&dowling

¹⁰ Nyurma

- رینارد^{۱۱} و همکاران (۲۰۰۷)، در مقاله‌ای تحت عنوان روشی برای ارزیابی علمی ژئومورفوسایت‌ها به بررسی روش‌های مطالعه ژئومورفوسایت‌ها و فاکتورهای موثر در این بررسی‌ها پرداخته‌اند و اعتقاد دارند که اهمیت ژئومورفوسایت‌ها تنها به خاطر ارزش علمی آنها نیست بلکه باید به اهمیت آنها برای شناخت تاریخ زمین، ارزش‌های بوم‌شناختی، اقتصادی، فرهنگی و زیبایی‌شناختی اشاره کرد.

۴-۱- اهداف تحقیق

- ۱- شناسایی توانمندی‌های ژئوتوریسمی منطقه و ارائه الگوی بهینه در جهت توسعه ژئوتوریسم.
- ۲- بررسی قابلیت‌های اثر گذار ژئوتوریسم در رشد و توسعه منطقه.
- ۳- ارائه الگوهای بهره‌برداری و چگونگی دسترسی به منابع ژئوتوریسمی منطقه.
- ۴- شناسایی شهرستان سرعین، به عنوان یکی از قطب‌های مهم گردشگری استان اردبیل.

۵-۱- سوالات تحقیق

- ۱- آیا منطقه سرعین از دیدگاه ژئومورفولوژی پتانسیل و قابلیت لازم برای جذب توریست را دارد؟
- ۲- آیا در راستای برنامه‌های توسعه صنعت توریسم کشور، توجه کافی به ژئوتوریسم منطقه سرعین شده است؟

۶-۱- فرضیات تحقیق

- ۱- منطقه سرعین از قابلیت‌های ژئوتوریسمی بالایی برخوردار است.
- ۲- در راستای برنامه‌های توسعه صنعت توریسم کشور، توجه کافی به ژئوتوریسم منطقه سرعین صورت گرفته است.

¹¹ Renard

۲-۱- تعریف گردشگری

گردشگری مجموع پدیده‌ها و ارتباطات ناشی از کنش متقابل میان گردشگران، سرمایه داران، دولت‌ها و جوامع میزبان، دانشگاه‌ها و سازمان‌های غیردولتی، در فرایند جذب، حمل و نقل، پذیرایی و کنترل گردشگران و دیگر بازدیدکنندگان است (ویور^{۱۲}، ۲۰۰۰).

- به نظر می‌رسد جامع‌ترین تعریف گردشگری آن باشد که توسط خود سازمان جهانی گردشگری ارائه شده است. بر طبق این تعریف گردشگری به فعالیت سفر یک شخص به منطقه‌ای خارج از محل زندگی خود که تا یک سال ادامه پیدا نکند و با هدف ترویج تجارت یا سایر اهداف باشد، گفته می‌شود. (پیترمیسون^{۱۳}، ترجمه روزبه میرزائی و ترابیان، ۱۳۸۷).

۲-۲- انواع گردشگری بر مبنای نوع فعالیت گردشگران در مقصد یا هدف آنها از سفر

عبارتند از:

- گردشگری تفریحی
- گردشگری تجاری
- گردشگری فرهنگی و مذهبی
- گردشگری سلامتی - بهداشتی
- گردشگری ورزشی
- گردشگری جنسی (کاظمی، ۱۳۸۵).

۲-۳- انواع توریسم طبیعت‌گرا

- اکوتوریسم
- توریسم بیابان

¹² Weaver

¹³ Petermison

-توریسم ساحلی یا چهار اس^{۱۴}

-توریسم ماجراجویانه

-ژئوتوریسم

۲-۴- گردشگری پایدار:

نخستین بررسی‌ها در مورد گردشگری پایدار، توسط پژوهشگران دانشگاهی انجام شد و در پی تلاش‌های آنان از اواسط سال‌های ۱۹۹۰ مفهوم پایداری در گردشگری توسط سازمان‌های وابسته به سازمان ملل متحد نهادینه شد. به تبعیت از این سازمان‌ها کشورهای متعددی از طریق برنامه‌های جامع ملی و منطقه‌ای خود مجذوب گردشگری پایدار شده‌اند. به حدی که کشورهایی که از خط مشی‌های گردشگری پایدار حمایت نمی‌کنند یک استثنا هستند تا یک قاعده. بهر حال، گردشگری پایدار نتیجه همگرایی بین توسعه اقتصادی و حفاظت محیط زیست است.

۲-۵- اکوتوریسم^{۱۵}

برای اکوتوریسم تعاریف متعددی ارائه شده است:

- بازدید از یک منطقه به منظور مشاهده سرزمین، جانوران و گیاهان دست نخورده در آن منطقه (ریکلز^{۱۶}، ۲۰۰۱).

هکتور سبالیس - لازکورین^{۱۷} یکی از اولین کسانی است که در دهه ۱۹۸۰ برای اکوتوریسم تعریف مشخصی ارائه کرده است، و می‌گوید: «اکوتوریسم یعنی مسافرت به نواحی طبیعی تقریباً دست نخورده با هدف یادگیری، تحسین و استفاده از مناظر طبیعی، حیات وحش و همچنین نمادهای فرهنگی گذشته و حال مردم بومی» (سبالیس - لازکورین، ۱۹۹۳).

¹⁴ Sea, Sand, sex, Sun

¹⁵ - Ecotourism

¹⁶ Ricklefs

¹⁷ - Ceballos - Lascurian

کامل‌ترین تعریف به نقل از سازمان ایرانگردی و جهانگردی از اکوتوریسم در سال ۱۳۸۰ این گونه است: اکوتوریسم هر نوع توریسمی است که به طبیعت مرتبط باشد به طوری که انگیزه اصلی در این نوع توریسم، بهره بردن از جذابیت‌های طبیعی یک منطقه، شامل ویژگی‌های فیزیکی و فرهنگ بومی است و توریست پس از مشاهده جذابیت‌ها، بدون اینکه خللی در آن وارد، یا آن را تخریب کند محل را ترک می‌کند. (زاهدی، ۱۳۸۵).

فعالیت‌های اکوتوریسمی شامل، پیاده‌روی‌های برنامه ریزی شده‌ی ایستگاهی و دامنه نوردی، عبور از رودخانه‌ها با قایق‌های بادی، سفر به مناطق ییلاقی، کوهنوردی، سفر به مناطق صعب‌العبور، بازدید از غارهای طبیعی، مطالعه طبیعت گیاهی و جانوری و تماشای حیوانات و پرندگان.

اکوتوریسم گردشگری مسئولانه و پایدار است و بدین سبب نیاز به حفاظت منابع ملی، اعم از زنده و غیر زنده دارد. اکوتوریسم نوعی از گردشگری با انگیزه و اهداف طبیعت گردی است. در این شیوه، گردشگران علاوه بر استفاده از اوقات فراغت خود، از شگفتی‌های طبیعت، عظمت و ظرافت‌های جهان خلقت آگاهی می‌یابند و لذت می‌برند؛ ضمن اینکه حفظ جلوه‌های طبیعت و احترام به فرهنگ جوامع و ملل دیگر را بر خود لازم می‌دانند و به این امر متعهدند (کاظمی، ۱۳۸۵).

۲-۶- ژئوتوریسم^{۱۸}

یکی از روش‌های نو در ارائه جاذبه‌های گردشگری است که کاملاً از اصول توریسم پایدار تبعیت می‌کند. این شاخه از صنعت گردشگری روشی جدید است که پس از معرفی ژئوپارکها^{۱۹} توسط یونسکو مورد توجه و مطالعه قرار گرفته است. ژئوتوریسم از دو واژه (ژئو) به معنی زمین و (توریسم) به معنی گردشگری تشکیل شده است.

ژئوتوریسم عبارت است از گردشگری که ویژگی‌های جغرافیایی، محیط، فرهنگ و زیبایی‌ها و میراث مکان مورد بازدید را حفظ کرده و یا ارتقا می‌دهد و برای شهروندان رفاه به همراه

¹⁸ - Geo Tourism

¹⁹ - Geopark

دارد (تورتلات، ۲۰۰۲). از نظر (نیوسام و داوولینگ، ۲۰۰۶) ژئوتوریسم ترکیب زمین‌شناسی - ژئومورفولوژی و گردشگری، چشم‌انداز منابع طبیعی، لندفرمها، سنگ‌ها و کانی‌ها با تاکید بر ارزیابی فرآیندهای به وجود آورنده‌ی این اشکال می‌باشد. به این ترتیب ژئوتوریسم نیازمند بهره‌گیری از علوم زمین مانند جغرافیای طبیعی، زمین‌شناسی، ژئومورفولوژی و علوم طبیعی می‌باشد (کرمی، ۱۳۸۶). ژئوتوریسم نه تنها عامل جاذبه‌های طبیعی از جمله پدیده‌های زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی می‌شود، بلکه جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی را نیز در بر می‌گیرد (ثروتی و قاسمی، ۱۳۸۷). جاناتان تورتلات^{۲۰} (۲۰۰۴)، متخصص و کارشناس ژئوتوریسم در مجله نشنال جئوگرافیک، واژه ژئوتوریسم را این گونه تعریف کرده است:

نوعی از گردشگری که هویت خصیصه‌های جغرافیایی مکان‌ها را حفظ کرده و یا ارتقاء می‌دهد. ژئوتوریسم زیر مجموعه‌ی توسعه‌ی پایدار بوده و هدف آن حفظ منابع گردشگری در مقاصد است یعنی هدایت گردشگران به نحوی که محل مورد بازدید برای نسل‌های آینده هم بدون تخریب و سالم باقی مانده و قابل استفاده باشد. در ژئوتوریسم تلاش بر این است که دخالت و تصرفی در محیط توسط انسان صورت نگیرد، اما به ناچار اگر اقدامی صورت گرفت این اقدام بایستی منجر به کمال در طبیعت شود.

ژئوتوریسم از علوم ژئومورفولوژی، ژئوتکنیک، ژئوفیزیک‌زمینی، ژئوشیمی و کلیماتولوژی بهره برده و کارشناسان علوم زمین و علاقمندان به طبیعت را برای بازدید از جاذبه‌های زمین دعوت می‌کند، حفظ محیط زیست و چشم‌اندازهای آن، عدم تغییر و خودداری از دخالت انسان در برهم زدن چهره زمین از اهداف اصلی ژئوتوریسم است.

²⁰ Tourtelot

جاذبه‌های ژئومورفولوژیکی، آب‌های شفافبخش معدنی، پوشش گیاهی و گونه‌های گیاهی همراه با دالان-های زیرزمینی با جریان آب و یا بدون آب در مطالعات و سیاست‌گذاری‌های اقتصادی ژئوتوریسم از جمله مهم‌ترین عوامل به حساب می‌آیند (خطیبی و شهابی ۱۳۸۹).

در تعریف ژئوتوریسم سه نکته حائز اهمیت و قابل بررسی است که در واقع همان اهداف ژئوتوریسم است (ثروتی و قاسمی ۱۳۸۷).

۱- دید کلی نگرانی این شاخه از گردشگری است که نشأت گرفته از ویژگی‌های جغرافیایی آن است که با این دید قلمرو ژئوتوریسم در برگیرنده مجموعه‌ای از جاذبه‌ها از جمله جاذبه‌های طبیعی و جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی، روستایی و عشایری است.

۲- ژئوتوریسم به دنبال گزینش مکان‌هایی شاخص و واحد تحت عنوان ژئوپارک است که در برگیرنده مجموعه در هم تنیده‌ای از جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی باشد.

۳- هدایت گردشگران در جهت حفاظت منابع طبیعی، ارتقا منابع گردشگری، رفاه و بهبود کیفیت زندگی جوامع محلی.

۲-۷- ژئوتوریسم پایدار

یکی از اهداف و نکات موجود در تعریف ژئوتوریسم حفاظت از منابع طبیعی، ارتقاء منابع گردشگری، رفاه و بهبود کیفیت زندگی جوامع محلی است. ژئوتوریسم پایدار می‌تواند به عنوان فلسفه‌ای که در توسعه پایدار ریشه دارد، برای پاسخ‌گویی به نتایج عملی نیازها در برابر آثار منفی صنعت گردشگری در نواحی مقصد به کار آید.

۲-۸- عوامل پیدایش پدیده‌های ژئوتوریسم